

Beschrijving glas-in-loodramen van Berend Hendriks in het Revis Lyceum te Doorn

Locatie: Revis Lyceum, Driebergsestraatweg 6C te Doorn

Kunstwerk: links en rechts van het hoofdtrappenhuis in het oorspronkelijke midden van het gebouw. De ramen links en rechts van het trappenhuis vormen samen één kunstwerk.

Techniek: glas-in-lood.

Materiële staat: in vrij goede staat. Als gevolg van de tijd en het gebruik van het gebouw is hier en daar verval en schade zichtbaar.

Jaar: beide ramen zijn in 1958 gerealiseerd.

Thema: de ramen verbeelden 'De droom van Jacob' en 'Paulus op de Areopagus'.

De droom van Jacob gaat over de relatie tussen c.q. openbaring van God aan de mens. De aarde als huis van de ene God (Bethel). Die ene God staat boven alle volkeren en dus boven alle goden. Paulus gaat op de Areopagus, een heuvel bij Athene, de discussie aan met de Grieken over de vele goden en de ene God. Zonder de goden te ontkennen geeft hij aan dat die ene onbekende God de belangrijkste God is. Hij is de schepper van alles, hemel en aarde, en staat dus boven de Griekse goden.

Er is een duidelijke relatie tussen de beide Bijbelverhalen. Het overeenkomende thema is de boodschap dat deze God de ware is, de schepper; hij gaat boven al het andere - hij belooft trouw aan jou en bij hem ben je veilig.

Beschrijving: De glas-in-loodramen die Berend Hendriks in 1958 ontwierp, stellen de 'Droom van Jacob' en 'Paulus op de Areopagus' voor. Hendriks heeft voor de uitbeelding van deze twee Bijbelverhalen een moderne vormtaal gekozen. De dynamische voorstellingen bestaan voornamelijk uit abstracte vormen. Heldere en felle kleuren als paars, geel, rood en blauw zijn gecombineerd met rechte lijnen en organische vormen. De gezichten van de aanwezige figuren zijn schetsmatig aangebracht.

De opdracht voor de ramen heeft de kunstenaar vermoedelijk te danken aan architectenbureau Van Hoogetest, de ontwerper van de school. Reeds eerder hadden Berend Hendriks en dit architectenbureau samengewerkt. Volgens het archief van Berend Hendriks is de kunstenaar ook betrokken geweest bij de kleurkeuze voor het interieur en de keuze voor de linoleum vloeren.

Kunstenaar: BEREND HENDRIKS 1918 – 1997 beeldend kunstenaar, monumentaal vormgever.

Hendriks is opgeleid aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunst te Amsterdam. Hij is een veelzijdig en getalenteerd kunstenaar, die actief in het publiek domein als beeldhouwer werkzaam is geweest. Hij heeft vele monumentale werken gerealiseerd en heeft met zijn ideeën en werkwijze inhoud gegeven aan de Arnhemse School: een vernieuwende, abstraherende en geometrische, architecturale vormgeving op pleinen, aan gevels in binnen- en buitenruimtes. Samen met Peter Struycken geldt hij als grondlegger van deze stijl die zich ten doel stelde om kunst te integreren in de gebouwde omgeving.

Hendriks streefde naar een kunst die zich bevrijdde van de subjectiviteit, de gebondenheid aan de persoonlijke gedachten van de kunstenaar. De kunstenaar zou meer moeten samenwerken met architecten en stedenbouwers. Hij pleitte ervoor om bij het ontwerpen van nieuwe stedelijke omgevingen - er werden in de jaren zestig vele nieuwe buitenwijken gebouwd en ingericht en talloze

scholen en andere utilitaire gebouwen gerealiseerd - gebruik te maken van de wiskundige basis van de menselijke waarneming, oftewel de wetmatigheden van vorm, kleur en maat. Dit was het 'Systeem', een soort beeldgrammatica. Hendriks en Struycken stelden in 1966 aan de Arnhemse Academie, waar zij als docent werkzaam waren, een leerprogramma op dat ze Monumentaal Nieuwe Stijl noemden. Deze opleiding heeft vele jaren een enorme invloed gehad op de monumentale kunst in Nederland.

Het monumentale (architectuurgebonden) oeuvre van Hendriks is vrij groot van omvang. Bijzonder is ook dat hij in heel Nederland actief is geweest. Veel kunstenaars in de jaren vijftig en zestig bedienden vooral de lokale markt. Hendriks heeft in vele technieken gewerkt. Naast glas-in-lood kennen we van zijn hand bijvoorbeeld ook mozaïeken, baksteenmozaïeken, wandschilderingen, glas-in-betonramen, tegelwerken etc. De kunstenaar werkte in deze verschillende technieken op zeer hoog niveau. Zijn belang voor de monumentale kunst in het naoorlogse Nederland wordt bevestigd door de vele aandacht die zijn werk heeft gekregen in publicaties uit de wederopbouwperiode en meer recente kunsthistorische boeken over de naoorlogse kunst. Berend Hendriks wordt door de Rijksdienst Cultureel Erfgoed tot de top van de naoorlogse kunstenaars gerekend.

Conclusie:

Berend Hendriks had als monumentaal kunstenaar een hoge productie, alleen of samen met andere collega-kunstenaars dan wel architecten. Inmiddels is echter veel van zijn werk verloren gegaan. In zijn algemeenheid kunnen wij stellen dat het werk van Hendriks, voornamelijk in stilistische en compositorische zin, maatgevend is voor monumentale muurkunst in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Daarnaast is zijn werk als 'theoreticus' van de Arnhemse School van groot belang geweest: zijn ideeën kenden veel navolging.

Het kunstwerk in het Revis Lyceum is een prachtig voorbeeld van zijn glas-in-loodkunst uit de vijftiger jaren. De ramen vallen op door hun dynamische lijnvoering. Deze dynamiek is zeer kenmerkend voor de glaskunst van Berend Hendriks in deze periode. Ook is heel goed de overgang van figuratief naar abstract te zien. Eind jaren vijftig gaat de kunstenaar abstracter werken, maar de figuratie blijft aanvankelijk op een subtiele manier aanwezig in zijn (monumentale) werk. Dit is in Doorn zichtbaar. Opvallend tussen alle dynamische lijnen zijn met name de zeer los getekende (gezichten van) de figuren. Deze getekende gezichten zien we ook bij ander glas-in-lood van Berend Hendriks uit de vijftiger jaren. Visueel en inhoudelijk vormen de ramen een eenheid, een ensemble.

De glas-in-loodramen in het Revis worden door deskundigen gezien als een hoogtepunt van de naoorlogse glaskunst. De ramen zijn niet alleen opgenomen in de database van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (www.helpwandkunststopsporen.nl), maar ook te vinden in het Categoriele onderzoeksrapport naar Monumentale Kunst van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed. Dit rapport is samengesteld door de kunsthistorici Yteke Spoelstra en Frans van Burkom en beschrijft de ontwikkeling van de naoorlogse monumentale kunst. Tevens is het kunstwerk als goed voorbeeld van het werk van Berend Hendriks opgenomen in de publicatie Glas in lood in Nederland 1817-1968. De opname van het werk, met illustratie, in deze beide (toonaangevende) publicaties onderstreept het belang van het glas-in-lood in het Revis Lyceum te Doorn.

Voor het Revis Lyceum is het behoud van dit ensemble des te belangrijker omdat deze ramen niet alleen speciaal voor de school zijn gemaakt maar ook een duidelijke verwijzing zijn naar de predikant Jacobus Revis (1586-1658). De 'Droom van Jacob' verwijst uitdrukkelijk naar de voornaam van deze

predikant. Inhoudelijk zou Revius zich kunnen vinden in de theologie van beide Bijbelverhalen waarbij het ene raam zich baseert op het Oude Testament en het tweede op het Nieuwe Testament.

Literatuur:

Hoogveld, Catherine e.a.. Glas in lood in Nederland 1817-1968, Den Haag, 1989

Van Burkom, Frans, Spoelstra, Yteke e.a. Monumentale kunst; categoriaal onderzoek wederopbouw 1940-1965

Archief Berend Hendriks (in bezit van de familie Hendriks)

De Boer-Hoogevest, Carien e.a., Bouwen op historie, 100 jaar Van Hoogevest architecten, Amsterdam, 2009

Norman Vervat, lid Werkgroep Monumentale Kunst Erfgoedvereniging Bond Heemschut, 2016